

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Особливістю сучасного правового життя є необхідність його правового регулювання з урахуванням законодавчих змін, які відбуваються в державі. Правове життя є новітньою категорією у юридичній літературі, що з'явилася нещодавно у порівнянні з такими категоріями юридичної науки, як «правова форма», «правове поле», «правова реальність», «правова дійсність», «правова система», «правова активність», «правова культура», «механізм правового регулювання».

Правове життя є формою соціального життя, що виражається переважно в правових актах і правовідносинах, характеризує специфіку і рівень правового розвитку певного суспільства, відношення суб'єктів до права і міру задоволення їх інтересів [5, с. 5]. З іншої точки зору, правове життя є віддзеркаленням діяльності та правової поведінки соціальних груп.

Правове життя можна охарактеризувати і як сукупність різноманітних видів і форм діяльності та поведінки людей, їх колективів у сфері дії права, спрямованих на забезпечення умов і засобів існування, реалізації приватних і публічних, індивідуальних і групових інтересів.

Проведення реформ в Україні є пріоритетним напрямом на шляху розбудови демократичної, правової держави, що впливає на стан правового життя України. Дослідження проблеми правового життя в Україні на основі здійснювальних реформ дозволить більш детально проаналізувати правові акти та запропоновані законопроекти. Адже, змістовним елементом правового життя є правові акти, тому що саме в них проявляється правова дійсність та «живе право» [5, с. 11]. На нашу думку, це пояснюється тим, що правові акти не тільки є формою прояву правового життя, а й засобом та методом вирішення багатьох спірних питань в юриспруденції, на підставі яких також реалізується діяльність суб'єктів права та здійснюється реформування.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану правового життя в Україні на основі аналізу адміністративної, судової, виборчої, конституційної реформ в Україні.

Теоретичним підґрунтям для проведеного дослідження стали праці таких науковців, як: В. Бачиніна, В. Затонського, О. Малька, М. Матузова, А. Михайлова, Н. Оніщенко, Р. Раянова, В. Трофимова, В. Шиянова. Проблеми реформування описано та досліджено у публікаціях таких учених та практиків, як: А. Бойка, В. Городовенка, А. Єрмолаєва, Н. Нижник, В. Нор, О. Пасєнюк, Ю. Педька, О. Руднева, В. Фесен, Ю. Шемшученка.

Сьогоднішній стан правового життя в Україні характеризується як перехідний та визнається необхідністю проведення конституційної, судової, виборчої та адміністративної реформ в Україні. На нашу думку, для більш повного уявлення щодо сучасного стану правового життя в Україні, слід проаналізувати вищезазначені реформи, які були проведені або плануються у майбутньому. Крім того, дослідження вищезазначених реформ надасть можливість визначити основні принципи юридичних взаємовідносин між особистістю та владою, охарактеризувати стан правового життя в Україні.

Одним з головних механізмів забезпечення діяльності держави є судова гілка влади. Проведення судової реформи передбачає, перш за все, запобігання корупції в судовому середовищі.

Судова реформа є позитивним і рішучим кроком розвитку демократичної держави, підґрунтям якої є прийняття ряду законодавчих актів, що потребують подальшого вдосконалення та накладають відбиток на стан правового життя в країні.

З метою проведення судової реформи було створено Робочу групу з питань судової реформи, на яку було покладено завдання удосконалення судової системи шляхом внесення пропозицій щодо змін до законів. Результатом її діяльності стало прийняття Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [2].

Аналізуючи Закон, слід врахувати наступні моменти (як позитивні, так і негативні): ст. 2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» говорить про можливість використання судом більш ширшої нормативної бази при прийнятті рішення, а саме використання міжнародного законодавства та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Це перш, за все свідчить про вихід України на новий рівень розвитку законодавства та підкріплення норм національного права міжнародними нормами, що свідчить про перехід

України до європейських стандартів. Аналізуючи ст. 13 цього ж закону, яка передбачає обов'язковість урахування судових рішень іншими судами по певним справам, слід зазначити, що це перший крок до визнання судового прецеденту в якості офіційного джерела права при перегляді антологічних рішень. Крім того, серед позитивних моментів, які мають місце в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» можна зазначити:

по-перше, введення в дію єдиної автоматизованої системи документообігу в судах, що дозволить зменшити вплив на рішення суду при розгляді справ з боку керівництва суду, надасть доступ сторонам до інформації про рух їхньої справи та рішень щодо неї, надасть спрощення у формуванні статистичної звітності про якісні показники суду. Однак, сьогодні говорити про повноцінне функціонування автоматизованої системи документообігу неможливо, адже перш за все, це проблема низької технічної забезпеченості судів;

по-друге, стаття 12 зазначеного закону, не передбачає створення військових судів, адже дана система судів застаріла і є пережитком радянського часу.

Поряд з позитивними моментами вищезазначеного закону, слід назвати, що не врегульованими залишилися питання призначення кандидатів на посаду суддів, оскільки ні Закон України «Про судоустрій та статус суддів», ні Закон України «Про вищу раду юстиції» не містить критеріїв, на підставі яких, Вища рада юстиції може приймати позитивне або негативне рішення по конкретному кандидату, також потребує вирішення питання службового підвищення судді обраного безстроково до суду іншого рівня або цієї ж судової спеціалізації. Серед недоліків слід зазначити і такі: обмеження повноваження Верховного Суду України та скорочення кількості суддів, що негативно вплине на якість та об'єктивність розгляду справ та прийняття рішень; розширення повноважень Вищої Ради юстиції, яка самостійно призначає та звільняє суддів.

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» містить певні недоліки правового характеру та положення, що не тільки не поліпшать чинну судову систему, а й навпаки призведуть до суттєвого зменшення якості правосуддя в Україні та відповідно до зниження рівня захисту прав та свобод громадян [8, с. 384].

Ефективне функціонування держави неможливе без структурованої, упорядкованої та дієвої системи державного управління. Тому, проведення адміністративної реформи є підґрунтям для наближення до Європейських стандартів. Першим кроком до проведення адміністративної реформи стало підписання Президентом України Указу «Про оптимізацію системи органів виконавчої влади» від 09 грудня 2010 року із внесеними змінами 28.12.2010 р. та 06.04.2011 р. [10]. Слід погодитися з думкою О. Лавриновича, що головна мета адміністративної реформи – це створити ефективну систему управління, яка була б здатною знищити корупційні фактори [4, с. 8]. Також, в рамках адміністративної реформи готуються законопроекти «Про державну службу», «Про державну підтримку об'єднання сільських територіальних громад», «Про основи державної регіональної політики», «Про адміністративно-територіальний устрій України».

Проведений аналіз законодавства свідчить, що головний акцент адміністративної реформи робиться на скороченні державного апарату, тому слід погодитися, що адміністративна реформа може позитивно сприйнятися Європейським Союзом.

Нажаль, на сьогоднішній день чітко визначеної концепції стосовно проведення адміністративної реформи в країні немає. Тому, слід погодитися з думкою Ю. Педька, який акцентував увагу на потребі чіткого визначення концептуальних засад адміністративної реформи та на необхідності встановлення основних її критеріїв [7]. Політологи звертають увагу, що адміністративна реформа є не повномасштабною, класичною адміністративною реформою, оскільки адміністративна реформа повинна бути спрямована на ефективне управління, а не на зменшення чиновницького апарату, а її проведення лише за такої спрямованості не надасть позитивного результату для країни. Саме, тому ми вважаємо, що адміністративну реформу неможливо проводити фрагментарно, її необхідно здійснювати у сукупності з іншими реформами. На нашу думку, спірною є позиція В. Фесенка, що адміністративна реформа може проводитись без прямого зв'язку з іншими реформами і мати самодостатнє значення [11, с. 5].

Аналіз вищевикладеного дозволяє стверджувати, що проведення адміністративної реформи повинно здійснюватися, перш за все з розробки теоретичного інструментарія, що покращить процес державної розбудови, оскільки ідея реформи владних структур є однією з головних у загальній концепції модернізації України [6].

В Україні готується проведення і виборчої реформи. З теоретичної точки зору, рівень демократизму залежить від виборчого процесу в країні та впливає не лише на формування якісної політичної влади, а й на перспективу демократичного розвитку всього суспільства. Вибори є

формою народовладдя, формою вияву державного устрою, певною моделлю формування органів публічної влади та способом організації державної влади [4, с. 5]. Тому, на нашу думку, виборчу реформу в Україні необхідно розпочати, перш за все з реформування законодавства та створення нової нормативно-правової бази.

На нашу думку, головне завдання виборчої реформи, повинно бути спрямоване на систематизацію виборчого законодавства та прийняття Виборчого кодексу України. Нещодавно оприлюднено Висновок Венеціанської комісії щодо проекту Виборчого кодексу Верховної Ради України, зареєстрованого 23.03.2010 р. Венеціанська комісія в цілому позитивно оцінює проект Виборчого кодексу та вважає його кроком вперед у процесі виборчої реформи в Україні.

Оскільки вибори є одним із способів формування органів публічної влади, основою політичної демократії, механізмом корекції функціонування політичної системи, забезпечує легітимність владного функціонування представницьких та інших органів публічної влади [1], проведення виборчої реформи надасть можливість реалізувати політичні права та свободи громадян, більш якісно здійснювати контроль за реалізацією громадянами своїх виборчих прав, дозволить покращити якість нормотворчої та правозастосовної діяльності.

Активною подією для правового життя в Україні стало повернення до Конституції 1996 року. Конституційні перспективи України закономірно привертають неабияку увагу суспільства, стають у центрі гострих політичних дискусій, визначають головну сферу застосування наукових знань і теоретичних досліджень у законодавстві [9, с. 5]. Дослідження Конституційної реформи передбачає визначення основних підходів до його пізнання, дослідження порядку та принципів здійснення соціально-правового буття, аналіз тих цінностей, які набувають політико-правового виразу в результаті конституційного реформування. Особливостями Конституційної реформи, є те, що вона є соціально-політичним або правовим процесом і виражає динаміку найважливіших суспільних відносин [3, с. 6].

В Україні новий етап Конституційної реформи розпочався зі скасування Конституційним Судом України Закону «Про внесення змін до Конституції України» від 01.10.2010 року. Це свідчить про повернення від парламентсько-президентської до президентсько-парламентської форми правління та відновлення Конституції в редакції 1996 року. Вищезазначений факт, є і позитивним і негативним моментом для країни. На нашу думку, позитивним моментом є те, що в Конституції України задекларовані положення, які сприяють ефективній та повноцінній роботі вищих органів влади. Поряд з цим, проведені зміни спричинили виникнення ряду проблем: велика кількість нормативно-правових актів потребує внесення нових змін, що створює складність у роботі державних органів влади, взаємодії між органами влади та органами місцевого самоврядування. Негативним є й те, що скасування політреформи 2004 року супроводжується прийняттям великої кількості нових нормативно-правових актів.

Недосконала процедура внесення змін до Основного закону України та відсутність єдиних теоретичних підходів до розуміння таких понять, як «конституційна реформа», «конституційний процес», «конституціоналізм», призводить до виникнення проблем при проведенні конституційної реформи. Тому, слід погодитися з позицією Ю. Шемшученка, що розроблення доктринальної концепції реформи має здійснюватися продумано, на підставі відповідного наукового підґрунтя [12, с. 25] та необхідно поглибити теоретичні дослідження питань українського конституціоналізму та державного управління при розробленні доктринальної конституційної реформи [12, с. 20].

Проведення реформ є безумовно позитивним фактором, який впливає на стан правового життя в країні. Правове життя включає в себе певні негативні фактори та різноманітні правові аномалії. Серед яких, слід назвати таку його сторону, як лобізм, що ототожнюється з корупцією. Проблема лобізму в різних країнах вирішуються по-різному. На нашу думку, лобістську діяльність необхідно підпорядкувати принципам демократії, адже це можливість участі різних груп у формуванні та реалізації державної політики, що є інструментом самоорганізації громадянського суспільства за допомогою якої модифікується суспільна підтримка чи опозиція певному законопроекту, здійснюється вплив на політику. Так, наприклад, в деяких країнах лобізм легалізований. В Україні зроблені перші спроби впорядкувати дане явище на нормативному рівні, про що свідчить підготовка законопроекту «Про лобювання».

Основними зауваженнями та пропозиціями до законопроекту, насамперед, є відсутність мотивації щодо реєстрації в якості лобіста, а також відсутність встановлених лобістам додаткових прав у порівнянні з іншими громадянами. Водночас право отримання інформації надається і громадянам України і лобістам. Так, лобістам надається право звертатися до органів державної влади, організувати круглі столи, конференції, надавати пропозиції щодо законопроектів. Єди-

ною привілеєю, яка надається даним законопроектом лобісту – це право на проведення зустрічей та допуск до органів державної влади. Такі ж права мають і журналісти, яких законопроект не відносить до лобістів. Пропонується передбачити для лобістів щось на зразок днів опозиції у парламенті, уряді.

У законопроекті не передбачено строків, в межах яких вже діючі особи, що здійснюють лобістську діяльність, повинні зареєструватися в якості лобістів. Пропонується, внести норму, яка встановлює відповідальність за недотримання реєстрації у відповідні строки. В даному акті, не передбачена відповідальність державних службовців та політиків за порушення прав лобістів та відмові їм у наданні певної інформації. Пропонується передбачити строки відповідей на запити лобістів, а також адміністративну відповідальність чиновників за ухилення від контактів з лобістами, за відмову задовольняти їх запити упродовж визначених строків.

Аналіз вищевикладених реформ: судової, адміністративної, виборчої, конституційної та інших, вплине на стан правого життя в Україні та надасть можливість звернути увагу на теоретичні і практичні проблеми в законодавчій сфері, на необхідність прийняття нових правових актів, вирішення ряду проблем, пов'язаних з реалізацією норм права та механізмом дії права.

Список літератури:

1. Бодрова І. І. Теоретико-правові аспекти поняття «виборча система» / І. І. Бодрова // Проблеми законності. – 2010. – № 108. – С. 36-45.
2. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529.
3. Киреев В. В. К вопросу о понятии и методологии исследования конституционной реформы / В. В. Киреев // Конституционное и муниципальное право. – 2005. – № 4. – С. 6-11.
4. Лавринович О. В. Виборче законодавство України та проблеми його вдосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / О. В. Лавринович. – К., 2001. – 16 с.
5. Малько А. В. Категория «правовая жизнь»: проблемы становления / А. В. Малько // Государство и право. – 2001. – № 5. – С. 5-13.
6. Нагірний В. Адміністративна реформа: президент проти чиновників / В. Нагірний // Рівне вечірне. – 2011. – № 15. – С. 8.
7. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Круглий стіл «Адміністративна реформа в Україні та її вплив на реалізацію Програми економічних реформ 2010-2014 рр.». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/309/>
8. Онопенко В. В. «Мені судилося» (виступи, листи, інтерв'ю, хроніки подій – 2006-2010 роки) / упорядники А. Бень, М. Мельник. – К.: Атіка, 2010. – 584 с.
9. Селіванов А. О. Конституційна модернізація чи нова конституція? / А. О. Селіванов // Голос України. – 2011. – № 76. – С. 5.
10. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09 грудня 2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 94. – С. 15-19.
11. Фесенко В. В. Административная реформа? / В. В. Фесенко // Вести. Версии. События. – 2011. – № 15. – С. 5.
12. Шемшученко Ю. С. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму та державного управління в Україні / Ю. С. Шемшученко // Право України. – 2009. – № 11. – С. 19-26.

Куцупак О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку правового життя в Україні

В статті розглянута категорія «правове життя», охарактеризовано сучасний стан правового життя та перспективи його розвитку в Україні на основі аналізу адміністративної, судової, виборчої, конституційної реформ в Україні.

Ключові слова: правове життя, лобізм, конституційна реформа, виборча реформа, адміністративна реформа, судова реформа.

Куцупак О. В. Современное состояние и перспективы развития правовой жизни в Украине

В статье рассмотрена категория «правовая жизнь», охарактеризовано современное состояние правовой жизни и перспективы его развития в Украине на основе анализа административной, судебной, избирательной, конституционной реформ в Украине.

Ключевые слова: правовая жизнь, лоббизм, конституционная реформа, избирательная реформа, административная реформа, судебная реформа.

Kusipak O. The current state of legal life in Ukraine and prospects of it's development

In the article are considered the category «legal life» characterized the current state of legal life and prospect of its development in Ukraine on the basis of the analysis of administrative, judicial, selective, constitutional reforms in Ukraine.

Key words: legal life, lobbying, constitutional reform, electoral reform, administrative reform, judicial reform.